

Konstrukce Skythů a Árijců v západním myšlení na přelomu raného novověku a moderní doby

Ivo T. Budil

DOI: 10.21104/CL.2023.4.04

Construction of Scythians and Aryans in Western Thought
at the Turn of the Early Modern Period

Abstract

Medieval and early modern accounts of ethnicity and ethnic genealogy drew on Old Testament, ancient, and Nordic sources. Given the nature of genealogical speculations as narratives that combined a rationalist approach with reference to a particular religious or mythological tradition and political or patriotic aspirations, they can be seen as examples of political myth in Hans Blumenberg's sense, and the permanent reinterpretation of their narrative core can be understood as "working on myth". The hypothetical Aryans who emerged from the interaction between British colonial administration and Hindu tradition were better suited to the needs of modern times than the Scythians, whose fundamental racial contribution to the emergence of Western civilization was advocated by John Pinkerton. Thus was born paligenetic Aryan political myth with dramatic implications for the fate of modern society.

Keywords

political myth, Scythians, Aryans, Hans Blumenberg, John Pinkerton, William Jones

Acknowledgment

Studie byla připravena v rámci projektu Vědecko-výzkumného záměru MUP č. 100-1 Politologie, mediální a anglofonní studia financovaného z podpory MŠMT na Dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace v roce 2023.

Contact

Prof. RNDr. Ivo T. Budil, Ph.D., DSc., Metropolitní univerzita Praha, Du-
bečská 900/100, 100 31 Praha 10, Czech Republic; e-mail: ivo.budil@mup.cz.
ORCID iD 0000-0001-5327-4775

Jak citovat / How to cite

Budil, Ivo T. 2023. Konstrukce Skythů a Árijců v západním myšlení na přelomu raného novověku a moderní doby. *Český lid* 110: 479–500. <https://doi.org/10.21104/CL.2023.4.04>

Úvod

V uplynulých desetiletích byla v akademickém prostředí věnována značná pozornost otázce nacionalismu a etnicity, a to z důvodů, které byly často motivovány politicky nebo ideologicky. Autoři označovaní jako modernisté, například Karl Deutsch, Hans Kohn, Elie Kedourie, Eric Hobsbawm, Fredrik Barth, Benedict Anderson, Miroslav Hroch nebo Ernest Gellner, zastávali názor, že nacionalismus a idea národního státu je plodem dramatické modernizace západní společnosti probíhající od přelomu osmnáctého a devatenáctého století. Ernest Gellner zdůraznil, že až do industrializace a urbanizace západní společnosti představovala lidová kultura relativně marginální fenomén, zatímco elitní kultura, zastupovaná především aristokratickými a duchovními vrstvami, reprezentovala kosmopolitní médium, jehož prostřednictvím se uskutečňoval západní politický a intelektuální život. Francouzská revoluce, napoleonské války a průmyslová revoluce relativizovaly rozdíl mezi elitní a lidovou kulturou. Započala demokratizace podmíněná především komerčními zájmy. V kontextu masové průmyslové výroby bylo třeba vytvořit co nejširší komunitu kompetentních výrobců a ochotných spotřebitelů sdílejících společný jazyk, hodnoty, znalosti a zvyky. Zrodil se nacionalismus a v případě, že se jeho nositelům podařilo získat do svých služeb i relevantní mocenské složky, národní stát (Gellner 1993; 2003; Smith 2009: 6–7).

Fenomén genealogických spekulací středověku a raného novověku, v nichž se zřetelně projevovala reflexe etnicity a etnických vztahů či etnická rivalita, nicméně modernistickou tezi, že národ a nacionalismus, případně samotná etnická identita, představují výlučně výraz produktivních sil modernity, industrializace a urbanizace, zpochybňuje. Tato kritika modernistického přístupu však nemusí nutně znamenat rehabilitaci původního primordialismu, jak se o to pokusil například Murat Bayar (2009) nebo Khalil F. Osman (2015: 36). Oba zmínění autoři se odvolávají zejména na antropologa Clifforda Geertze, který hovořil o „primordiálních vazbách“ chápaných jako sdílení krve, řeči a zvyků a vyznačujících se značnou historickou setrvačností (Geertz 2000: 289), a na sociologa Edwarda A. Shilse, jenž považoval uvedené „primordiální vazby“ za předpoklad zrodu moderního národa (Shils 1957: 142).

Problematiku genealogických spekulací středověku a raného novověku a jejich vztah k pojmu etnicity, národa a nacionalismu lze zkoumat s přihlédnutím k teorii etno-symbolismu, kterou rozvinul Anthony D. Smith. Uvedený autor se zaměřil na roli *ethnie* (etnických společenství) jako zdroje symbolů, mýtů, paměti, hodnot a zvyků při formování moderních národů, které vznikaly během dlouhého procesu ve specifických historických a ge-

okulturních kontextech (Smith 2009: 13–14). Smithův etno-symbolický přístup by mohl posloužit k uchopení a porozumění historické a geografické diverzitě tradičních genealogických spekulací.

Naším úkolem je především vylíčit na příkladu konstrukce obrazu společenství Skythů a Árijců, jak se tradiční genealogické spekulace, které se ve středověku a raném novověku vztahovaly k etnické identitě, v době nástupu západního imperialismu, nacionalismu a průmyslové revoluce transformovaly v moderní politické ideologie. Tato perspektiva je blízká přístupu Isaiaha Berlina (2013), jenž pokládal vzestup nacionalismu za projev reakčního hnutí zaměřeného proti racionalistickým a emancipačním hodnotám osvícenství, nebo Jacoba L. Talmona (2009) a Zeeva Sternhella (2006), kteří vylíčili, jak se z ducha kulturní a nacionální revolty proti osvícenství zrodily totalitní ideologie dvacátého století. V následujícím přehledu se pokusím ukázat, že koncepty politického mýtu a palingeneze představují užitečné nástroje pro popis a pochopení přechodu mezi genealogickými spekulacemi a árijským politickým mýtem.

Politický mýtus

Moderní studium mýtů jako symbolických systémů bylo tradičně rozštěpeno mezi osvícenský přístup zdůrazňující jejich prelogickou a iracionální povahu a romantické pojetí považující mýtus za výraz autentického bytí a spirituality (Ellwood 1999: 171–178). Liberální myslitelé předpokládali, že je žádoucí odstranit z veřejného prostoru veškeré anachronismy tradice, náboženství a předsudků, které brání ustavení skutečného svobodného politického života (Bottici 2007). Nicméně, pokud nás moderní dějiny něčemu naučily, pak je to skutečnost, že člověk není zcela racionální bytostí. Ernst Cassirer (1973) se domníval, že moderní společnost (*Gesellschaft*) sice potlačila vliv archaických mýtů, ale zcela je neodstranila. V případě krize osvícenských a racionalistických hodnot mohou opět vpadnout do sekulárního světa v podobě iracionálního politického mýtu. Pozitivní úlohu mýtů v politickém životě moderní civilizace zdůraznil v knize *Local Knowledge* antropolog Clifford Geertz, který poznamenal, že demystifikovaný svět je světem depolitizovaným a že bez dosud nenapsané politické teologie dvacátého století zůstane značná část veřejného života naší doby nejasná (Geertz 1983: 143).

Henry Tudor definoval politický mýtus jako vyprávění o politické společnosti: „*V mnoha případech jde o příběh politické společnosti, která existovala nebo byla vytvořena v minulosti a kterou je nyní třeba obnovit nebo zachovat. V jiných případech se týká politické společnosti, která má být vytvořena v budoucnosti, a vypráví se s cílem povzbudit lidi, aby její příchod urychlili.*“ (Tudor 1972: 138)

V nacistickém Německu se podle Ernsta Cassirera objevil árijský mýtus jako velmi účinný ideologický nástroj nového typu politiků, kteří nahradili mágy archaických společností (Cassirer 1973: 280–298). Obdobně Henry Tudor označil nacistické pojetí německého národa jako vyvoleného árijského rasového společenství za příklad moderního politického mýtu (Tudor 1972: 16). Politický mýtus se netýká pouze nedemokratických režimů. Ajume H. Wingo ukázal v knize *Veil Politics in Liberal Democratic States* (2003), že v moderních liberálních demokraciích slouží neracionální faktory včetně rétoriky, symbolů a tradic jako účinné a sugestivní prostředky motivace a mobilizace občanů. Chiara Botticiová napsala, že všechny společnosti jsou do jisté míry mytické, liší se nicméně v tom, do jaké míry může tento mytický rozměr vyvolat kritickou reflexi a diskusi (Bottici 2007: 253).

Německý badatel Hans Blumenberg ve studiích *The Legitimacy of the Modern Age* (1983) a *Work on Myth* (1985) odmítl, že by návrat mytologie v podobě politického mýtu znamenal nutně iracionální regres a odklon od osvícenské tradice. Mýtus není ze své podstaty nepřitelem moderního racionalismu a vědeckého světového názoru. Je třeba pouze nalézt vhodnou podobu jejich vzájemného soužití, během něhož se věda a mýtus vzájemně posilují (Blumenberg 1983: 251–252; Blumenberg 1985: 51). Člověk je živočichem bez konkrétně vymezené ekologické niky, a naši předkové z tohoto důvodu neměli plnou kontrolu nad podmínkami své existence. Čelili proto hrozbě „absolutismu reality“, na kterou reagovali vytvořením kultury. Člověk ze sebe učinil symbolického tvora, aby tak kompenzoval nedostatek biologicky adaptivních instinktů. Jeho „symbolická“ přirozenost představovala řešení problému ohrožujícího jeho život, jímž byla biologická přirozenost. Účelem mýtu je překonat úzkost z „absolutismu reality“ tím, že jej převede a rozmělní do strachu z dílčích fenoménů nebo personifikovaných sil nabývajících nejrůznějších podob vyskytujících se v dějinách náboženství. Tímto omezením paralyzujícího strachu z „absolutismu reality“ se vytváří prostor, v němž mohou lidé řešit praktické otázky své existence a rozvíjet racionální poznání světa. Racionalismus ale nemůže nahradit úlohu mytologických a symbolických náboženských systémů, protože sám o sobě není schopen překonat „absolutismus reality“ vyplývající z naší biologické podstaty (Blumenberg 1985: 3–4; Bottici 2007: 250).

Hans Blumenberg zdůraznil historickou proměnlivost a nestálost mýtu. Narativní jádro mýtu prochází neustálým přepracováním a převyprávěním v závislosti na konkrétním historickém kontextu, ve kterém je využíváno pro nejrůznější politické a mocenské zájmy. Uvedený proces permanentní transformace mýtu nazval Hans Blumenberg „práci na mýtu“ (*Arbeit am Mythos*). Mýtus poznáváme pouze v průběhu „práce na mýtu“, kdy se manifestuje v podobě nejvíce vycházející vstříc „duchu doby“ (Blumenberg

1985: 34; Bottici 2007: 7–8). Historicky mýtus nepředchází racionalitě. Jeho působení v moderním politickém prostoru je proto zcela přirozené a nesvědčí o žádné civilizační regresi, ale vypovídá o běžném chodu politického života.

Etnická teologie

Středověké a raně novověké úvahy o etnicitě a etnické genealogii selektivně navázaly na starší tradici antických genealogických spekulací těžících ze starověké mytologie, které koncem prvního století našeho letopočtu označil Josephus Flavius jako *archailogii* (Bickerman 1952: 65–81). Vzhledem k povaze genealogických spekulací jako vyprávění, ve kterém se mísil racionalistický a intelektuální přístup s odkazem na konkrétní náboženskou nebo mytologickou tradici a na politickou či patriotickou aspiraci, můžeme na genealogické spekulace nahlížet jako na příklady politického mýtu v pojetí Hanse Blumenberga a permanentní reinterpretaci jejich narativního jádra chápat jako „práci na mýtu“.

V kontextu křesťanské společnosti byly řecké mýty doplněny, i když ne zcela nahrazeny starozákonnými legendami podloženými autoritou Písma a severskými zdroji, odrážejícími migraci převážně germánských kmenů na přelomu pozdní antiky a raného středověku. Etnická diverzita soudobého lidstva byla tak vysvětlována prostřednictvím difuzionistického modelu jako výsledek rozsáhlé migrace čerpajícího ze tří odlišných intelektuálních ohnisek. Antické genealogické spekulace, které shrnul Marcus Terentius Varro a Eratosthenes, zahrnovaly vyprávění o bloudění trójských hrdinů po pádu města, případně o Odysseově nebo Héraklově putování ve Středomoří a jeho okolí (Bickerman 1952: 70, 79). Křesťanské Písmo poskytlo rozsáhlou genealogii Noemových potomků vylíčenou v knize *Genesis* (38. kapitola Ezechiela) a popis etnických dopadů událostí spjatých se stavbou babylónské věže (Kidd 1999: 9). Jak napsal Edward Gibbon, Noemova archa sehrála mezi křesťanskými vzdělanci stejnou úlohu jako předtím u Řeků a Římanů obléhání Tróje (Kidd 1999: 9). Východořímský historik Jordanes, který čerpal z nedochovaných dějin Gótů od Cassiodora, vylíčil v díle *Getica* (*De origine actibusque Getarum*) migraci Gótů (Jordanes užíval *Gothi*, *Getae* a *Scythae* jako synonyma) z jejich skandinávského domova do Evropy, Černomoří, na Blízký východ, do Egypta a do Asie. Jordanův výklad převzali postupně Isidor ze Sevilly, Beda Venerabilis, Paulus Diaconus, Montesquieu nebo Edward Gibbon (Pinkerton 1787: 23; Johnson 1959: 251–257).

Na základě úzkého sepětí mezi genealogickými spekulacemi, etnicitou, teologií a konfesní identitou použil Colin Kidd k označení uvedených inte-

lektuálních konstruktů pojem *etnická teologie*, kterým nazval Pierre-Daniet Huet ve spise *Demonstratio evangelica* z roku 1679 pohanská náboženství (Kidd 1999: 11). George W. Stocking a Thomas R. Trautmann poněkud podcenili kontinuitu mezi antickou a středověkou vzdělaností a zaměřili se na výklad genealogických spekulací počínaje raně středověkými autory, jako byl Isidor ze Sevilly. George W. Stocking razil v této souvislosti pojem *biblická antropologie*, zatímco Thomas R. Trautmann použil termín *Mosaic ethnology* (Stocking 1968; 1987; Trautmann 1997).

Navzdory rozšiřování geografických a antropologických horizontů západního světa na počátku raného novověku prokázala výsledná mytická genealogická konfigurace mimořádnou intelektuální a historickou odolnost, a to až do osmnáctého století. Poskytla Západu během jeho expanze skutečnou „globální genealogii“. Značný ohlas a vliv, který měl v letech 1500 až 1750 spis *Commentaria super opera diversorum auctorum de antiquitatibus loquentium* z roku 1498, jehož autorem byl Annius z Viterba (Giovanni Nanni), na západní intelektuální život, byl důkazem životaschopnosti tradiční genealogické imaginace. Ještě v roce 1731 prohlásil francouzský učenec Nicolas Fréret na půdě *Académie des inscriptions* v duchu biblické genealogie, že biblickým předkem Rusů byl Jáfetův syn Mesech a že všichni lidé vzešli z Noema (Bickerman 1952: 68–71). Jak detailně ukázal John Colton Greene v knize *The Death of Adam: Evolution and its Impact on Western Thought* z roku 1959, „Adamova smrt“ byla v kontextu zrodu moderních západních věd pomalá (Kidd 1999: 10). I když raně novověká věda o lidské rozmanitosti procházela procesem „demytologizace“, stále si zachovávala strukturu argumentů převzatých ze starozákonní a klasické tradice (Kidd 1999: 12).

Genealogické spekulace středověku a raného novověku, které obsahovaly poměrně silnou patriotickou složku, procházely rozmanitými proměnami v závislosti na konkrétním sociokulturním prostředí a politických a intelektuálních výzvách, jimž byly nuceny čelit. Mezi jednotlivými verzemi a výklady genealogické imaginace probíhaly v průběhu staletí neustálé střety a selekce, které odpovídaly Blumenbergově „práci na mýtu“ a v nichž sehrávaly důležitou úlohu mocenské a politické faktory. Šlo zároveň o proces kulturní diferenciaci, v jehož průběhu se původně univerzalistický křesťanský systém rozpadal do řady dílčích soustav artikulujících lokální patriotismus či partikulární zájmy.

Ve francouzské variantě genealogických spekulací sehrávali ve středověku výsadní úlohu Trójané jako údajní předkové Franků, přičemž historické debaty o etnických kořenech francouzského národa odrážely politické spory mezi generálními stavy, zdůrazňujícími hypotetický demokratický charakter archaických politických institucí po dobytí Galie Franky, a královskou mocí (Huppert 1965: 227–241; Barzun 1932: 54). V šestnáctém století

autoři jako Beatus Rhenanus v díle *Rerum Germanicarum libri tres* z roku 1531 nebo François Hotman v proslulém spise *Franco-Gallia* z roku 1573 vyzdvihovali germánský původ Franků, kteří si podmanili romanizované Galy, čímž François Hotman zahájil souboj mezi galskou a severskou identitou francouzského národa, který pokračoval až do proslulého Sieyèsova pamfletu *Qu'est-ce que le Tiers État* z roku 1789 (Huppert 1965: 232; Barzun 1932: 21–26, 76–77; Baird 1896: 618; Armstrong 1889: 19; Dareste 1850: 45; Harsin 1926; Guizot 1820: iii–iv).

Německé genealogické spekulace často spojovaly výlučnost Germánů se zvláštním náboženským posláním, přičemž nabývaly až excesivně milénaristického rázu. Výlučného postavení dosáhla *Knihy sta kapitol*, kterou v letech 1490–1510 sepsal v Alsasku anonymní „Honorýnský revolucionář“. Prolínal se v ní milénarismus s genocidním etnocentrismem a pangermánskou eschatologií (Poliakov 1996: 78). Specifické místo zaujímal gótská propaganda Švédského království. Nicolaus Ragvaldi (Nicolaus Ragvaldsson), švédský biskup z Växjö a zástupce krále Erika Pomořanského, zdůraznil na basilejském koncilu v roce 1434 historickou úlohu Gótů a prohlásil, že švédská monarchie je silnější a vznešenější než kterákoli jiná (Ekman 1962: 52–53). Švédský král Gustav I. Vasa se označoval za „panovníka Gótů a Vandalů“ (Neville 2009: 218). Polyhistor Olof Rudbeck v knize *Atlant eller Manheim* neboli *Atlantica* z roku 1679 tvrdil, že legendární Atlantida se nacházela ve Švédsku, kde po potopě světa našel útočiště Noemův syn Japetus se svou rodinou. Ve Skandinávii údajně vznikla filozofická moudrost Egypta, Asie a Evropy a pohanský panteon (Ekman 1962: 60; Neville 2009: 219).

V Anglii se anglosaská etnická identita stala předmětem debat především v důsledku odluky anglikánské církve od Říma. Koncem šestnáctého a počátkem sedmáctého století se zájem přesunul od náboženských otázek k povaze politických a právních institucí starých Anglosasů, kteří byli představováni jako „svobodomyšlný národ, těšící se ze zastupitelských institucí a vzkvétající primitivní demokracie“ (Horsman 1976: 388). Léon Poliakov napsal, že jestliže Francouzská revoluce podpořila galskou identitu francouzského národa, Slavná revoluce z roku 1688 přesvědčila Angličany o jejich germánském původu. Zejména vůdci whigů dali anglické svobody do přímé souvislosti s germánským či gótským odkazem. William Temple v *Úvodu do dějin Anglie* z roku 1695 zdůraznil význam saského živlu pro politický vývoj země (Poliakov 1996: 49).

Jedním z nejdůležitějších děl, které zásadně ovlivnily raně novověké genealogické spekulace, byl spis *Germaniae antiquae libri tres*, jenž vydal v roce 1616 Philipp Clüver. Tento rodák z Gdaňsku a všestranný učenec vystudoval univerzitu v Leidenu a pobýval v řadě evropských zemích. Důraz, který kladl na velikost starých Germánů a jenž vydatně čerpal z Tacita

a dalších starověkých autorů, odrážel nizozemský patriotismus v době války místních stavů se španělskou korunou (Neville 2009: 230–231). Podle Philippa Clüvera byli původními obyvateli Evropy, z nichž se zrodily evropské národy, Sarmati a Keltové, známí rovněž jako Hyperborejci nebo Skythové. Potomci Keltů zalidnili území Francie, Germánie, Skandinávie, Británie a Španělska. Jejich povaha, zvyky, zákony a jazyky se výrazně liší od kultury Poláků, Rusů, Čechů a dalších východoevropských národů, jejichž předky byli údajně Sarmaté (Mallet 1847: 2–3).

Justus Georg Schottel, autor knihy *Teutsche Sprachkunst* (1641), začlenil obdobně jako Philipp Clüver všechny keltské a germánské dialekty do jedné lingvistické rodiny. Simon Pelloutier, protestantský duchovní a knihovník Berlínské akademie věd pocházející z hugenotské rodiny v Languedoku, dokazoval ve studii *Histoire des Celtes, et particulièrement des Gaulois et des Germains* (1720), že germánské jazyky představovaly pozůstatek starobylého keltského dialektu (Mallet 1847: 2; Kidd 1999: 192–193). Clüverovu, Schottelovu a Pelloutierovu teorii o vztahu mezi keltskými a germánskými jazyky sdílela významná část evropských vzdělanců až do osmnáctého století (Kidd 1999: 191), kdy se v etnické imaginaci Západu Germáni oddělili od Keltů, aby v následujícím století splynuli s Árijci, produktem pseudonáboženské imaginace indologických studií. Tak vznikl ideologický základ rasového totalitarismu dvacátého století.

Raně novověcí učenci se museli kromě Tacitovy fascinace Germány vyrovnat ještě s jedním dědictvím starověké obrazotvornosti. Byli jím Skythové, nomádská populace kočující ve starověku mezi Indií, Střední Asií a Evropou. Jejich životní způsob a domnělé či skutečné vlastnosti využívali pro konstrukce „ušlechtilých divochů“ západní autoři od Homéra přes Hérodota až po Jeana-Jacquesa Rousseaua (Johnson 1959: 251–252). Například Strabón uvedl, že Skythové jsou nejvíce upřímným národem. Jsou nejméně náchylní k nepravostem a jsou mnohem skromnější a svobodomyšlnější než Řekové. Pompeius Trogus a Marcus Justinus tvrdili, že po potopě světa se hornaté oblasti Skythie vynořily zpod ustupujících vod jako první. Z tohoto důvodu můžeme Skythy považovat za nejstarší národ na světě. Isidor ze Sevilly označil Skythy a Góty za potomky Magoga. Ztotožnění Skythů a Gótů, k němuž přispěli Prokopios, Jordanes, Cassiodorus a Beda Venerabilis, mělo značný dopad na formování západní genealogické imaginace (Johnson 1959: 252–257; Olender 1994: 12). Italský historik a diplomat Polydore Vergil, kterého Jindřich VII. roku 1505 pověřil sepsáním dějin Anglie (*Anglica Historia*), byl přesvědčen, že Skythové byli předky jak germánských, tak keltských národů (Johnson 1959: 256).

V roce 1610 napsal William Camden, že podle Strabóna byli všichni lidé žijící na západě nazýváni Kelto-Skythové (Shuger 1997: 499). Simone

Pelloutier uvedl v první větě druhého, rozšířeného vydání *Historie des Celtes* z roku 1770, že Keltové byli kdysi známi pod jménem Skythové (Pinkerton 1787: 105). Colin Kidd navrhl, aby byl převažující proud v raně novověkých úvahách o etnické a lingvistické diverzitě před nástupem indoevropské školy označen jako skythsko-keltské paradigma (Kidd 1999: 31). Německý filolog Johann Georg Wachter, autor etymologického slovníku německého jazyka *Glossarium Germanicum* z roku 1737, rozlišil tři základní etnické skupiny evropského obyvatelstva, jež se údajně vydělily ze starověkých Skythů: Severní Skythy, kteří si uchovali původní svéráz, západní Kelty a germánské Kelto-Skythy (Kidd 1999: 189). Hugo Grotius v pojednání *Historia Gotthorum* (1655) označil Skythy za přímé předky Germánů (Rubiés 1991: 31). Obyvatele Britských ostrovů pokládali za potomky Skythů a příbuzné Keltů a Gótů historik John Speed a kartograf Raphael Holinshed (Johnson 1959: 256). Rovněž polyhistor Wilhelm Leibniz, který v roce 1697 napsal, že všechny evropské jazyky pocházejí z jednoho severského archaického dialektu (*lingua japhetica*), byl přesvědčen, že předky Evropanů byli Skythové migrující ze severního Černomoří (Olender 1994: 20).

V osmnáctém století se v západní genealogické imaginaci začal ve stále výraznější míře projevovat severský element. Studie Paula-Henriho Malleta představovaly přechodný článek mezi genealogickými spekulacemi raného novověku a moderními etnologickými a orientalistickými vědami. Tento švýcarský učenec přesídlil ve dvaadvaceti letech z rodné Ženevy do Dánska, kde působil v Královské učené společnosti v Kodani a jako vychovatel korunního prince (budoucího panovníka Kristiána VII.). Král Fridrich V. pověřil Paula-Henriho Malleta sepsáním dějin Dánska. Výsledkem bylo dvousvazkové dílo *L'Introduction à l'histoire du Dannemarc où l'on traite de la religion des moeurs, des lois, et des usages des anciens Danois a Monuments de la mythologie et de la poesie des Celtes, et particulièrement des anciens Scandinaves* z let 1755 až 1756. Paul-Henri Mallet převzal Clüverovu tezi, že nejstarší obyvatelé Evropy náleželi ke dvěma odlišným rasám, Keltům a Sarmatům, přičemž většina evropských populací je keltského původu (Mallet 1847: 2). Paul-Henri Mallet, který stále nerozlišoval mezi Germány a Kelty, zdůraznil historickou roli severských národů, jež „změnily tvář Evropy“ a které stály u „zrodu velkých revolucí“ (Mallet 1758: 2).

V roce 1770 přeložil duchovní Thomas Percy do angličtiny druhý svazek Malletova díla pod názvem *Northern Antiquities* (Horsman 1976: 391). Thomas Percy zdůraznil v úvodu k uvedené práci, že autoři jako Paul-Henri Malet, Philippe Clüver nebo Simone Peloutier, kteří kladli Kelty a Germány do jedné etnické skupiny, se mýlili (Mallet 1847: 2, 7, 23). Zpochybnil tak nadvládu skythsko-keltského paradigmatu a otevřel cestu k rozvoji moderního studia germánských jazyků, na které navázali Rasmus

Rask, August Wilhelm Schlegel, Jacob Grimm, Heinrich Julius Klaproth, Franz Bopp a Ernest Moritz Arndt (Mallet 1847: 22–24). Rasmus Rask, dánský zakladatel moderní historické jazykovědy, v roce 1811 ocenil Percyho předmluvu k Malletovu spisu jako přelomovou práci (Mallet 1847: 22). Vyčlenění germánského prvku ze skythsko-keltského paradigmatu vyústilo v úpadek „skythského mýtu“ v západní genealogické imaginaci (Johnson 1959: 257). Thomas Percy se rovněž domníval, že asijské Sakové a Massagetové, o kterých se zmiňovali starověcí autoři, byli předky Sasů a Gótů, kteří odešli do severní Evropy. Z toho podle Percyho vyplývalo, že Germáni byli asijského původu. Za důkaz považoval Percy i skutečnost, že Hérodotos uvedl Germanie jako jeden z perských kmenů (Mallet 1847: 6; Hérodotos 2003: 69; Pinkerton 1787: 124).

Proměny západní genealogické imaginace v průběhu středověku a raného novověku probíhaly v souladu s Blumenbergovým pojetím „práce na mýtu“. Během ní bylo původní narativní jádro obsahující starozákonní, antické a severské prvky modifikováno podle funkce, kterou mělo v příslušném historickém kontextu plnit. Místy interakce a negociace mezi jednotlivými variantami genealogických spekulací byla dobová centra vzdělanosti, podléhající lokálnímu patriotismu a partikulárním mocenským zájmům, podle nichž byl zohledňován starozákonní, trójský, keltský nebo severský živel.

Skythové a Árijci

V období mezi sedmiletou válkou v letech 1756 až 1763 a první opiovou válkou probíhající mezi roky 1839 až 1842 západní civilizace v čele s Velkou Británií zastínila své asijské rivaly a stala se globální mocností. John Darwin razil v této souvislosti pojem „eurasijská revoluce“ v letech 1750 až 1830, která zvrátila mocenskou rovnováhu ve světě ve prospěch Západu (Darwin 2007: 160). Americká a Francouzská revoluce, zahájení průmyslové revoluce a rozvoj přírodních věd zásadním způsobem změnily politický, hospodářský a intelektuální život západní společnosti. Tradiční genealogické spekulace se musely na jedné straně vyrovnat s novou geopolitickou konstelací, v jejímž rámci zaujal Západ ústřední postavení, na straně druhé byly nuceny reagovat na modernizaci západní společnosti, nacionalismus a třídní konflikty spjaté s industrializací a urbanizací. Tradiční genealogické spekulace byly ovlivněny rozvojem antropologie a rasové klasifikace. Jazykové, politické a sociokulturní rozdíly mezi jednotlivými etnickými skupinami, například Keltů a Germánů, byly převedeny do rasového idiomu odrážejícího somatické, fyziologické a psychologické vlastnosti (Mallet 1847: 33–34). Tímto způsobem se postupně vytvářel moderní politický mýtus, který v podobě nacistické árijské ideologie tragicky zasáhl do dějin dvacátého století.

Z výše zmíněného hlediska byl pozoruhodný pokus britského jazykovědce, historika a geografa Johna Pinkertona, který se snažil spojit etnologické a lingvistické poznatky dosažené v osmnáctém století s nastupujícím rasovým přístupem v historickém příběhu, v němž ústřední úlohu sehrávali Skythové. Příspěvek Johna Pinkertona ke vzniku západního rasového myšlení nebyl zcela doceněn. Například Léon Poliakov jej v klasickém přehledu vývoje západní rasové ideologie *The Aryan Myth: A History of Racist and Nationalist Ideas in Europe* (1996, první vydání 1971) nezminil. Colin Kidd a Reginald Horsman hodnotili Johna Pinkertona jako představitele germánského protikeltského rasismu (Kidd 1999: 56, 204; Horsman 1976: 391).

John Pinkerton se narodil v roce 1758 v Edinburghu, kde vystudoval na místní univerzitě právo. Advokátní praxi se ale nevěnoval a namísto toho se zabýval filologií a literárními vědami. Obdobně jako James McPherson sbíral staré skotské balady a doplňoval je vlastní tvořivostí, za což si vysloužil ostrou kritiku Josepha Ritsona. V roce 1776 vydal John Pinkerton básnickou sbírku *Elegy on Craigmillar Castle*. O pět let později odešel do Londýna, kde uveřejnil sbírky *Scottish Tragic Ballads* (1781), *Two Dithyrambic Odes on Enthusiasm and Laughter* (1782) a *Select Scottish Ballads* (1783). Numizmatické pojednání *Essay on Medals* (1784), které zaujalo Horace Walpola a Edwarda Gibbona, přineslo Johnu Pinkertonovi proslulost, ale jeho úsilí o získání místa v Britském muzeu vyznělo naprázdno (Bronson 1938; Craigie 1927).

Svoji zásadní práci *A Dissertation on the Origin and Progress of the Scythians or Goths* uveřejnil John Pinkerton v roce 1787. Představil v ní rozsáhlou pseudohistorickou vizi, která anticipovala řadu rasových fantazií devatenáctého století. Díla Augustina Thierryho, Arthura Gobineaua nebo Georgese Vachera de Lapouge obsahovala množství tezí a obrazů, s nimiž se můžeme setkat v odlišném intelektuálním a historickém kontextu v Pinkertonově textu. John Pinkerton byl loajální vůči tradiční vzdělanosti raného novověku, která usilovala o nalezení souladu s křesťanskou ortodoxií. Akceptoval například Ussherovu chronologii, podle níž byl svět stvořen v roce 5508 před naším letopočtem (Pinkerton 1787: 186; Kidd 1999: 19), a převzal Buffonovu obhajobu historicity biblické potopy (Pinkerton 1787: 33). Na druhé straně si John Pinkerton uvědomil význam a dopad biologického vymezení lidských ras (Pinkerton 1787: 33–34). Zdůraznil, že rozdíly mezi rasami „jsou zásadní; a takové, jaké nemohlo vytvořit žádné klima nebo náhoda“ (Pinkerton 1787: 33–34). John Pinkerton byl prvním známým badatelem, který posuzoval obyvatele Evropy prostřednictvím rasové hierarchie a předpokládal, že někteří Evropané nejsou z rasových důvodů schopni dosáhnout srovnatelného pokroku jako ostatní obyvatelé kontinentu. Povaha národa se podle Pinkertona mění, charakter rasy ale nikdy (Pinkerton 1787: 69).

John Pinkerton zdůrazňoval, že Skythové, Gótové a Gétové jsou různá označení pro jediné etnikum, které po roce 2200 před našim letopočtem migrovalo po kolapsu svého archaického impéria z Persie přes severní Černomoří do Evropy (Pinkerton 1787: 13). Putování Skythů z oblasti dnešní Persie do severního Černomoří zachytil bezděčně Hérodotos, který napsal, že Skythové kdysi přešli přes arménskou řeku Araxés do země kimmerské ležící severněji (Hérodotos 2003: 230). Skythské ovládnutí našeho kontinentu mělo zásadní význam pro dějiny moderního Západu (Pinkerton 1787: 89). Germáni, jak podle Pinkertona nazýváme potomky Skythů, Gótů či Gétů, vybudovali v Evropě „šestou“ říši, jež je důstojnou pokračovatelkou skythského, asyrského, perského, řeckého a římského impéria (Pinkerton 1787: 3–4). Germáni jsou proto původci novodobé západní civilizace, kterou obnovili po pádu starověkého světa (Pinkerton 1787: 90–91). John Pinkerton tak obdobně jako například hrabě Louis Gabriel Du Buat-Nancay zdůrazňoval revitalizační historickou úlohu barbarů jako skutečných otců soudobých Evropanů (Pinkerton 1787: vii).

Pokrevní totožnost Germánů a Skythů je možno podle Johna Pinkertona doložit na základě jazykové příbuznosti, svědectví antických autorů a podobnosti zvyků (Pinkerton 1787: 109). To, že Gótové, Gétové a Skythové zastupovali stejné etnikum, potvrzovala Strabónova, Pliniova, Dexippova, Priskova, Eunapiova, Prokopiova, Anafrastova, Prokopiova, Jordanesova a Ptolemaiova díla (Pinkerton 1787: 11). Jak podle Xenofóna prohlásil Sókrates, zatímco v Asii vládou Peršané a v Africe Kartaginci, v Evropě jsou to Skythové (Xenofón 1972: 58). John Pinkerton argumentoval, že většina evropských národů, včetně Řeků a Římanů, byla gótského (to znamená skythského) původu (Pinkerton 1787: vii). Výjimku představovali pouze Slované a Maďaři (Pinkerton 1787: 3). Původní skythský dialekt nejvíce připomínal němčinu a skandinávské jazyky (Pinkerton 1787: 17–18).

Ve starověké Evropě žily podle Johna Pinkertona čtyři lidské rasy, které zahrnovaly Kelty, Ibery, Sarmaty a Skythy (Pinkerton 1787: 17–18). Keltové reprezentovali nejstarší a nejprimitivnější obyvatelstvo Evropy. Když kolem roku 2000 před našim letopočtem Skythové dosáhli ústí Dunaje, Evropa byla téměř liduprázdným světadílem pokrytým rozsáhlými lesy a „*řídce obydleným několika potulnými Kelty, kteří byli pro Skyty tím, čím jsou divoši Ameriky pro Evropany*“ (Pinkerton 1787: 45) nebo „*černochem pro Evropana*“ (Pinkerton 1787: 123). Iberové, obývající Pyrenejský poloostrov a Akvitánii, se přistěhovali ze severní Afriky. Sarmaté, kteří jsou předky Slovanů, žili původně v Tatarstánu, odkud je Tataři vytlačili na západ (Pinkerton 1787: 24).

V diskusi o vztahu mezi Skythy a Asyřany, kteří Skythy nahradili v úloze vládců Předního východu po jejich odchodu na západ, dospěl John Pinkerton intuitivně k vymezení afroasijské (semitské) jazykové rodiny; arabština,

syřština, foiničtina, hebrejština, chaldejština, koptština, etiopština a další jazyky národů žijících ve východním Středomoří, Arabském zálivu, okolí Rudého moře a Arabském poloostrově jsou podle jeho mínění dialekty „velkého asyrského jazyka“ (Pinkerton 1787: 26–27). Asyřané vytvořili v uvedeném geografickém prostoru specifickou rasu, která se jazykově a fyzicky liší od Skythů (Pinkerton 1787: 27).

Navzdory svému zájmu o poezii, historii, etnologii a antropologii John Pinkerton je znám především jako průkopník moderní geografie, který byl silně ovlivněný francouzskou školou. Získal dokonce přízvisko „anglický Strabón“ (Sitwell 1972: 471). V roce 1802 vydal John Pinkerton, který proslul jako zručný kartograf, rozsáhlé šestnáctisetstránkové dílo *Modern Geography*. Žil v Paříži, kde se v srpnu 1804 setkal s Alexandrem von Humboldtem, který se vrátil z expedice do Jižní Ameriky (Wilcock 1974: 40). Zemřel v roce 1826 podle slov svého rivala, spisovatele Waltera Scotta „ve vyhnanství, zapomnění a bídě“ (Smith 1951: 175; Wilcock 1974: 35).

Pinkertonova práce naznačila, že evropské akademické prostředí bylo na sklonku osmnáctého století intelektuálně připraveno přijmout sekulární vyprávění o zrodu západní civilizace v důsledku rozsáhlé expanze asijských pasteveckých nomádů z Východu, které by nahradilo tradiční genealogické spekulace vycházející ze starozákonních, klasických a severských zdrojů. Pinkertonova obhajoba germánského barbarství jako revitalizačního prvku byla svojí naléhavostí a vyhraněnou rétorikou v dějinách západních věd něčím novým. Latinská renesance rehabilitovala pohanské Řeky a Římany, šestnácté až osmnácté století znovuobjevilo Kelty a Germány, ve druhé polovině osmnáctého století se mnozí autoři poprvé odvážili vyzdvihnout nikoliv politické instituce barbarů (jak učinil Charles Louis Montesquieu), ale jejich nespoutanost a divokost, která vzbuzovala hrůzu u obyvatel antického světa. John Pinkerton vyjádřil jednu z hlavních tezí árijské imaginace, která se v devatenáctém století stala alfou a omegou většiny rasistických spekulací, totiž že Asie byla „matkou národů, moudrosti a umění“ (Pinkerton 1787: 45). Árijská ideologie zbavila obhájce germánského Severu jejich provincialismu a otevřela před nimi rozsáhlé asijské prostory. Árijci jsou z tohoto hlediska Germáni oděni do kosmopolitního šatu. John Pinkerton toužil po Asii, v níž tušil kolébku Evropy. Árijce však ještě neznal, a musel si proto vystačit se Skythy.

Rok před vydáním Pinkertonovy studie *A Dissertation on the Origin and Progress of the Scythians or Goths* v únoru 1786 vystoupil na půdě Královské asijské společnosti její prezident a nejvyšší soudce v Kalkatě Sir William Jones s přednáškou, v níž označil sanskrt, řečtinu, latinu, góštínu, keltské dialekty a starou perštinu za příbuzensky spjaté jazyky (Alun 1996; Godfrey 1967; Master 1946; Rocher 1980). Postřeh Williama Jonese nebyl zcela originální.

Zmínky o podobnosti mezi evropskými a indickými dialekty se objevily již v šestnáctém století. V tomto smyslu psal jezuita Thomas Stephens v Góe v dopise z 24. října 1583 svému bratru Richardovi. Páter Raphelengius se v listu z 18. května 1584 určenému Justu Lipsiovi zmínil o některých analogiích mezi němčinou a perštinou (Olender 1994: 20). V roce 1767 přednášel Gaston Coeurdoux členům *Académie Royale des Inscriptions et Belles Lettres* o společenství takzvaných jáfetských jazyků, mezi které náležel kromě evropských jazyků rovněž sanskrt – *samskroutam* (Olender 1994: 20). Jonesova řeč byla ale pronesena za natolik příznivých historických a institucionálních okolností, že zahájil v západním myšlení emancipaci od tradičních genealogických spekulací a otevřel cestu nejenom ke vzniku moderních filologických a orientálních věd, ale rovněž k árijskému politickému mýtu.

William Jones se narodil v roce 1746 jako nejmladší ze tří dětí staré a vzdělané rodiny (Franklin 2011: 43). Již v dětství během studií v Harrow prokázal mimořádný jazykový talent. Naučil se latinsky a řecky a věnoval se francouzštině, italštině, španělštině, portugalskému, arabštině, perštině a hebrejštině (Franklin 2011: 52–55). Po absolvování univerzity v Oxfordu působil jako vychovatel sedmiletého George Johna, vikomta Althorpa, budoucího druhého hraběte Spencera (Shore 1807: 15–42; Franklin 2011: 61–62). V roce 1770 začal William Jones studovat právo na Middle Temple v Londýně a projevoval zájem o diplomatickou dráhu (Shore 1807: 127–128). Když se nicméně v listopadu 1777 v Kalkatě uvolnilo místo jednoho ze soudců místního Nejvyššího soudu britské Východoindické společnosti, William Jones jej díky podpoře předsedy vlády lorda Northa získal (Shore 1807: 252). Jonesovo jmenování bylo oznámeno v březnu 1783 (Franklin 2011: 4; Shore 1807: 280).

O deset let dříve, v červnu 1773, schválil britský parlament zákon o spravování Indie (*Regulating Act*). Na jeho základě byl prvním generálním guvernérem Východoindické společnosti jmenován Warren Hastings (Macaulay 1886: 50; Trotter 1905: 93–109). Warren Hastings, který si uvědomoval, že Východoindická společnost musí vystupovat jako nástupce a dědic říše Velkých Mughalů, byl zakladatelem imperiální orientalistiky, to znamená orientálních věd ve službách koloniální administrativy (James 1997: 53–58). V srpnu 1772 vyhlásil Warren Hastings záměr přeložit do angličtiny pro potřeby britské správy nejdůležitější právní texty, a to jak hinduistické, tak islámské. Hastingsovo rozhodnutí nebylo výrazem romantického multikulturalismu, ale představovalo velmi pragmatický krok, který měl za cíl zefektivnit práci administrátorů Východoindické společnosti (Malleon 1894: 107). Proklamovaným vzorem guvernérové politiky bylo římské impérium a jeho právní systém (Halhed 1776: ix; 1778: i–ii; Gleig 1841: III, 158).

Závažným problémem byla skutečnost, že Evropané v této době stále neovládali sanskrt, i když se to díky sblížení Warrena Hastingsse s bráhmny

mělo záhy změnit (Trotter 1905: 195). Východoindická společnost proto najala skupinu deseti indických vzdělavců (později se k nim připojil jedenáctý) – *panditů*, kteří od března 1773 do února 1775 převedli nejdůležitější hinduistické právní texty do perštiny, oficiálního jazyka mughalské říše (Trotter 1905: 68). Poté Nathaniel Brassey Halhed přeložil dokumenty do angličtiny. Práce byla dokončena 27. března 1775 a v následujícím roce byla vytištěna v Londýně pod názvem *Code of Gentoo laws, or, Ordinations of the Pundits, from a Persian Translation, made from the Original written in the Shanscrit Language* (Gleig 1841: III, 158).

Generální guvernér byl spokojen, že William Jones sdílí jeho záměr založit britskou vládu v Bengálsku na „místním starobylém právu“ (Keith 1922: xii; Franklin 2011: 13). William Jones nezhálel a v lednu 1784 podnikl kroky k založení *Královské asijské společnosti* (*Royal Asiatick Society*), na jejíž půdě o dva roky později vystoupil se zmíněnou přednáškou o příbuzenství evropských a indických jazyků, díky níž je především v anglosaském světě pokládán za zakladatele moderní indoevropistiky (Franklin 2011: 37). Vznikla tak institucionální základna, v jejímž rámci bylo pořízeno množství překladů staré hinduistické literatury. Počátkem roku 1794 William Jones dokončil překlad *Manuových zákonů* (*Institutes of Hindu Law; or, The Ordinances of Menu*). Kvůli této legislativní práci William Jones odkládal návrat do vlasti. Než však svůj záměr stačil uskutečnit, podlehl koncem dubna 1794 v Kalkatě nemoci (Franklin 2011: 327).

Francouzský literát Edgar Quinet označil v roce 1841 dílo britských badatelů v Kalkatě za impulz k nové renesanci označované jako orientální (Quinet 1841: 112). Raymond Schwab uvedl, že v devadesátých letech osmnáctého století zachvátila orientální renesance Německo jako požár (Schwab 1984: 13). Johann Gottfried Herder hledal kolébkou lidské rasy v Indii a byl přesvědčen, že Němci jsou etnicky či rasově spřízněni s Peršany, zatímco morálně s Indy (Arvidsson 2006: 24–25). Arthur Schopenhauer byl přesvědčen, že literatura psaná v sanskrtu bude mít pro moderní Západ obdobný význam jako řecké texty v patnáctém století pro renesanci (Schwab 1984: 13). Friedrich Schlegel označil ve své knize *O jazyce a moudrosti Indů* (*Über die Sprache und Weisheit der Indier*) z roku 1808 severní Indii za společný domov „Jáfetových synů“ (Marchand 2009: 64). Příslušníci „teutonské rasy“ se poté vydali na sever a podél Kaspického moře dospěli do Evropy (Schlegel 1860: 460, 514). Staří Germáni si na prahu křesťanského věku stále pamatovali asijskou pravlast (Schlegel 1846: 298). Friedrichův bratr August Wilhelm Schlegel napsal roku 1804, že pokud regenerace lidského rodu započala na Východě, Německo musí být pokládáno za Orient Evropy (Gérard 1963: 132). Jazykovědec Julius Heinrich Klaproth zavedl v díle *Asia Polyglota* z roku 1823 pojem „indogermánský“ (*der Indo-Germanische Völ-*

kerstamm), přičemž tvrdil, že předkové dnešních indogermánských národů zahájili své putování z úbočí Himalájí a Kavkazu (Klaproth 1823: 43–44).

Orientální renesance ovlivnila i formování moderní historické a srovnávací jazykovědy a indoeuropeistiky. Někteří autoři pokládají za skutečný počátek moderní historické lingvistiky rok 1816, kdy Franz Bopp uveřejnil své průkopnické dílo o systému skloňování jazyků indoevropské rodiny, rozšířené v letech 1833 až 1849 do monumentální *Srovnávací mluvnice sanskrty, řečtiny, latiny, perštiny a němčiny* (*Über das Conjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache*). V roce 1818 zahájil August Wilhelm Schlegel na univerzitě v Bonnu první přednášky o sanskrtu v Německu. Mezi jeho žáky náleželi Franz Bopp, Heinrich Heine, Wilhelm von Humboldt a Friedrich Max Müller. Ve stejném roce ztotožnil dánský jazykovědec Rasmus Christian Rask původní společný indoevropský jazyk se „starou thráctinou“ (Budil 2015: 223–225).

K šíření árijské ideologie mezi širší veřejností významně přispěla například popularita odborných spisů a přednášek Friedricha Maxe Müllera. Tohoto německého jazykovědce působícího na univerzitě v Oxfordu označil autor nekrologu z roku 1901 za pravděpodobně „nejvlivnějšího učence devatenáctého století“ (Macdonell 1901: 18). V knize *Návrhy na podporu důstojníků pro výuku jazyků na východním bojišti* (*Suggestions for the assistance of officers in learning the languages of the seat of war in the East*, 1854, druhé vydání 1855) psané pro potřeby britské armády v době krymské války Friedrich Max Müller rozlišil tři velké jazykové rodiny stojící na stejné hierarchické úrovni: árijskou, semitskou a turánskou a zdůraznil: „Byla doba, kdy předkové Keltů, Germánů, Slovanů, Řeků, Italů, Peršanů a Indů žili společně pod jednou střechou, oddělení od předků semitské a turánské rasy.“ (Müller 1855: 29–30)

Árijský rodokmen se stal genealogickým mýtem Západu, který vytlačil tradiční genealogické spekulace. Pinkertonův pokus o etablování skythského mýtu neuspěl. Závěrečným krokem při konstrukci árijského politického mýtu, jenž sehrál neblahou úlohu v politickém životě dvacátého století, bylo oddělení Árijců od mateřského biblického a filologického kontextu, v němž se původně zrodili, a jejich splynutí s biologicky vymezenou rasou. Kranioetrie se prosadila na úkor jazykovědy. Marně již zmíněný Friedrich Max Müller v roce 1872 protestoval z pozice filologa, že hovořit o „árijské lebce“ je stejně nepřiměřené jako mluvit o „dolichokranním jazyku“ (Poliakov 1996: 214). Příslušnost k árijské rase již neurčovala příbuznost se sanskrtem, ale dolichokranní, protáhlý tvar lebky. Rasová historie Evropy zahrnovala příchod prehistorických indoevropských či árijských kmenů tvořených plavými dolichokranními jedinci, kteří si podmanili a asimilovali místní tmavší brachykranní populace.

Na rozdíl od tradičních genealogických spekulací, jejichž funkcí bylo legitimizovat stávající politický a ekonomický řád, artikulovat etnické aspirace či vyjádřit lokální patriotismus, byl árijský politický mýtus, který se neopíral o náboženskou autoritu, ale o potenciál moderní vědy, spjat s palingenezí, jak tento pojem vymezil především Roger Griffin (2015: 29). Palingeneze představuje modernistickou snahu po novém zrodu, přerodu či revitalizaci, jichž nemá být dosaženo prostřednictvím nadpřirozené síly, ale prostřednictvím sociálního inženýrství silného moderního státu (Griffin 2015: 29). Árijský politický mýtus představoval mimořádně vděčný předmět palingenetické instrumentalizace kvůli své atraktivní víceznačnosti. Sepětím s tradičními genealogickými spekulacemi odkazoval na údajné mytické kořeny národního společenství, kvůli spojení s dobovou rasovou teorií a sociálním darwinismem se mohl zaštitit autoritou a možnostmi moderních přírodních věd, zároveň ale nepozbyl původní sugestivní pseudonáboženské působivosti. Hanz Kohn poznamenal už v roce 1938, že nacistická rasová teorie se podobá přírodnímu náboženství (Griffin 2015: 474).

Právě palingenetický aspekt, který je podle mnohých autorů průvodním znakem modernismu, umožnil, že árijský politický mýtus dokázal ve dvacátém století do takové míry opanovat veřejný prostor a posloužit jako ideové jádro nacistického režimu usilujícího o rasovou „obrodu“ německé společnosti. Jak uvedl Roger Griffin, „*posláním národního socialismu bylo založit beztrždní, rasově integrovaný, socialistický národní stát, který poskytne buržoazně zkaženému světu, zmítajícímu se v duchovním zmatku, soudržnost a směr*“ (Griffin 2015: 364). Nacistická ideologie tak byla brutálním aktivismem usilujícím o překonání úpadku a dekadence moderní doby a dobytí světovlády prostřednictvím rasové revoluce, jejíž ideové kořeny můžeme zaznamenat ve starých genealogických spekulacích středověku a raného novověku.

Závěr

Hans Blumenberg se pokusil ukázat, že přítomnost politického mýtu ve veřejném prostoru neznamená oslabení racionalismu, ale že rozum a mýtus se mohou naopak vzájemně posilovat, což je případ i mnohých moderních politických mýtů (Blumenberg 1983: 251–252; 1985: 51). Hans Blumenberg rovněž podtrhl, že narativní jádro mýtu prochází permanentním přehodnocováním a převyprávěním v závislosti na historických okolnostech a partikulárních zájmech (Blumenberg 1985: 34). Právě taková „práce na mýtu“ se odehrávala během vývoje genealogických spekulací, jejichž prostřednictvím středověké a raně novověké společnosti vyjadřovaly svoji etnickou identitu a které těžily ze starozákonních, antických a severských zdrojů. Tvůrčí úsilí autorů genealogických spekulací, zdůrazňujících

úlohu a zásluhy více či méně imaginárních Trójanů, Gótů, Sarmatů, Franků, Germánů, Hyperborejců či Keltů, v němž se odráželo povědomí o existenci etnické identity a rivality v předmoderní éře, můžeme studovat jako proces směřující k formování novodobých národů v duchu etno-symbolického výkladu Anthonyho D. Smitha. V osmnáctém století se tradiční genealogické spekulace musely vyrovnávat se sekularizací a rozmachem západních věd, které genealogické spekulace zbavovaly jejich konfesního zakotvení a jejichž kritické metody demystifikovaly jejich mytické prvky. Mocenská expanze Západu, vzestup nacionalismu, industrializace, urbanizace a modernizace stejně jako rozvoj přírodních věd a rasové ideologie kladly na povahu genealogických spekulací nové požadavky. Hypotetičtí Árijci, kteří se zrodili z interakce mezi britskou koloniální administrativou a hinduistickou tradicí, vyhovovali nárokům moderní doby lépe než Skythové, jejichž zásadní rasový podíl na vzniku západní civilizace obhajoval John Pinkerton. Vznikl palingenetický árijský politický mýtus s dramatickými dopady na osudy moderní společnosti.

Červen 2023

Literatura

- Alun, David. 1996. Sir William Jones, Biblical Orientalism and Indian Scholarship. *Modern Asian Studies* 30, 1: 173–184. <https://doi.org/10.1017/S0026749X00014128>
- Armstrong, E. 1889. The Political Theory of the Huguenots. *The English Historical Review* 4, 13: 13–40.
- Arvidsson, Stefan. 2006. *Aryan Idols: Indo-European Mythology as Ideology and Science*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Baird, Henry Martyn. 1896. Hotman and the “Franco-Gallia”. *The American Historical Review* 1, 4: 609–630.
- Barzun, Jacques. 1932. *The French Race: Theories of its Origins and their Social and Political Implications prior to the Revolution*. New York: Columbia University Press.
- Bayar, Murat. 2009. Reconsidering Primordialism: An Alternative Approach to the Study of Ethnicity. *Ethnic and Racial Studies* 32, 9: 1639–1657. <https://doi.org/10.1080/01419870902763878>
- Berlin, Isaiah. 2013. *Three Critics of the Enlightenment: Vico, Hamann, Herder*. Princeton: Princeton University Press.
- Bickerman, Elias J. 1952. Origines Gentium. *Classical Philology* 47, 2: 65–81.

- Blumenberg, Hans. 1983. *The Legitimacy of the Modern Age*. Cambridge: MIT Press.
- Blumenberg, Hans. 1985. *Work on Myth*. Cambridge: MIT Press.
- Bottici, Chiara. 2007. *A Philosophy of Political Myth*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511498626>
- Bronson, Bertrand H. 1938. *Joseph Ritson: Scholar-at-Arms*. Berkeley: University of California Press.
- Budil, Ivo. 2015. *Triumfrasismu*. Praha: Triton.
- Cassirer, Ernst. 1973. *The Myth of State*. New Haven: Yale University Press.
- Craigie, W. A. 1927. Macpherson on Pinkerton: Literary Amenities of the Eighteenth Century. *Modern Language Association* 42, 2: 433–442. <https://doi.org/10.2307/457516>
- Dareste, Rudolphe. 1850. *Essai sur François Hotman*. Paris: Auguste Durand.
- Darwin, John. 2007. *After Tamerlane: The Global History of Empire since 1405*. London: Allen Lane.
- Ekman, Ernst. 1962. Gothic Patriotism and Olof Rudbeck. *The Journal of Modern History* 34, 1: 52–63. <https://doi.org/10.1086/238996>
- Ellwood, Robert. 1999. *The Politics of Myth: A Study of C. G. Jung, Mircea Eliade, and Joseph Campbell*. Albany: State University of New York Press.
- Franklin, Michael J. 2011. *Orientalist Jones: Sir William Jones, Poet, Lawyer, and Linguist, 1746–1794*. Oxford: Oxford University Press.
- Geertz, Clifford. 1983. *Local Knowledge: Further Essays in Interpretative Anthropology*. New York: Basic Books.
- Geertz, Clifford. 2000. *Interpretace kultur*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Gellner, Ernest. 1993. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal.
- Gellner, Ernest. 2003. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Gérard, René. 1963. *L'Orient et la pensée romantique allemande*. Paris: M. Didier.
- Gleig, George Robert. 1841. *Memoirs of the Life of the Right Hon. Warren Hastings, first Governor-General of Bengal, compiled from Original Papers*. London: Richard Bentley.
- Godfrey, John J. 1967. Sir William Jones and Père Coeurdoux: A Philological Footnote. *Journal of the American Oriental Society* 87, 1: 57–59. <https://doi.org/10.2307/596596>
- Greene, John Colton. 1959. *The Death of Adam: Evolution and its Impact on Western Thought*. Ames: Iowa State University Press.

- Griffin, Roger. 2015. *Modernismus a fašismus: Pocit začátku za Mussoliniho a Hitlera*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Guizot, François. 1820. *Du Gouvernement de la France depuis la Restauration et du Ministère Actuel*. Paris: Ladvocat.
- Halhed, Nathaniel Brassey. 1776. *Code of Gentoo laws, or, Ordinations of the Pundits, from a Persian Translation, made from the Original written in the Shanscrit Language*. London.
- Halhed, Nathaniel Brassey. 1778. *A Grammar of the Bengal Language*. Printed at Hoogly in Bengal.
- Harsin, Paul. 1926. Le parrain d'une école germaniste: François Hotman et sa „Franco-Gallia“. *Revue des Sciences Politiques* 49, 41: 607–622.
- Hérodotos. 2003. *Dějiny aneb Devět knih dějin nazvaných Músy*. Praha: Academia.
- Horsman, Reginald. 1976. Origins of Racial Anglo-Saxonism in Great Britain before 1850. *Journal of the History of Ideas* 36, 3: 387–410. <https://doi.org/10.2307/2708805>
- Huppert, George. 1965. The Trojan Franks and their Critics. *Studies in the Renaissance* 12: 227–241. <https://doi.org/10.2307/2857076>
- James, Lawrence. 1997. *Raj: The Making of British India*. London: Abacus.
- Johnson, James William. 1959. The Scythian: His Rise and Fall. *Journal of the History of Ideas* 20, 2: 250–257. <https://doi.org/10.2307/2707822>
- Keith, A. Berriedale. 1922. *Speeches & Documents on Indian Policy, 1750–1921*. London: Oxford University Press.
- Kidd, Colin. 1999. *British Identities Before Nationalism: Ethnicity and Nationhood in the Atlantic World 1600–1800*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511495861>
- Klaproth, Julius Henrich. 1823. *Asia Polyglota*. Paris: Eberhart.
- Macaulay, Thomas Babington. 1886. *Warren Hastings*. New York: Chautauqua Press.
- Macdonell, A. A. 1901. Friedrich Max Müller: Born 6th December 1823, Died 28th October 1900. *Man* 1: 18–23.
- Malleson, George Bruce. 1894. *Life of Warren Hastings, First Governor of India*. London: Chapman & Hall.
- Mallet, Paul-Henri. 1758. *L'Introduction à l'histoire du Dannemarc où l'on traite de la religion des moeurs, des lois, et des usages des anciens Danois*. Copenhagen: C. a A. Philihert.
- Mallet, Paul-Henri. 1847. *Northern Antiquities*. London: George Woodfall.
- Marchand, Suzanne L. 2010. *German Orientalism in the Age of Empire, Religion, Race, and Scholarship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Master, Alfred. 1946. The Influence of Sir William Jones upon Sanskrit Studies. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 11, 4: 686–694.

- Müller, Friedrich Max. 1855. *Suggestions for the assistance of officers in learning the languages of the seat of war in the East*. London: Longman, Brown, Green & Longman.
- Neville, Kristoffer. 2009. Gothicism and Early Modern Historical Ethnography. *Journal of the History of Ideas* 70, 2: 213–234. <https://doi.org/10.1353/jhi.0.0036>
- Olender, Maurice. 1994. Europe, or How to Escape Babel. *History and Theory* 33, 4: 5–25.
- Osman, Khalil F. 2015. *Sectarianism in Iraq: The Making of State and Nation since 1920*. London: Routledge.
- Pinkerton, John. 1787. *A Dissertation on the Origin and Progress of the Scythians or Goths*. London: John Nichols.
- Poliakov, Léon. 1996. *The Aryan Myth: A History of Racist and Nationalist Ideas in Europe*. New York: Barnes & Noble.
- Quinet, Edgar. 1841. Renaissance orientale. *La Revue des Deux Mondes* 29, 4: 112–130.
- Rocher, Rosane. 1980. Lord Monboddo, Sanskrit and Comparative Linguistics. *Journal of the American Oriental Society* 100, 1: 12–17.
- Rubiés, Joan-Pau. 1991. Hugo Grotius's Dissertation on the Origin of the American Peoples and the Use of Comparative Methods. *Journal of the History of Ideas* 52, 2: 221–244. <https://doi.org/10.2307/2709526>
- Shore, John. 1807. *Memoirs of the life, writings, and correspondence of Sir William Jones*. Philadelphia: Poyntell.
- Shuger, Debora. 1997. Irishmen, Aristocrats, and Other White Barbarians. *Renaissance Quarterly* 50, 2: 494–525. <https://doi.org/10.2307/3039188>
- Schlegel, Friedrich. 1846. *The Philosophy of History in a Course of Lectures, delivered at Vienna*. London: Henry G. Bohn.
- Schlegel, Friedrich. 1860. *The Aesthetic and Miscellaneous Works of Frederick von Schlegel*. London: Henry G. Bohn.
- Schwab, Raymond. 1984. *The Oriental Renaissance. Europe's Rediscovery of India and the East 1680–1880*. New York: Columbia University Press.
- Sitwell, O. F. G. 1972. John Pinkerton: An Armchair Geographer of the Early Nineteenth Century. *The Geographical Journal* 138, 4: 470–479.
- Smith, Anthony D. 2009. *Ethno-symbolism and Nationalism: A Cultural Approach*. London: Routledge.
- Smith, Roland M. 1951. Walter Scott and the Pictish Question. *Modern Language Notes* 66, 3: 175–180.
- Sternhell, Zeev. 2006. *Les anti-Lumières: Une tradition du XVIIIe siècle à la guerre froide*. Paris: Gallimard.

- Stocking, George W. 1968. *Race, Culture, and Evolution: Essays in the History of Anthropology*. New York: The Free Press.
- Stocking, George W. 1987. *Victorian Anthropology*. New York: The Free Press.
- Talmon, Jacob L. 2009. *Myth of the Nation and Vision of Revolution: Ideological Polarization in the Twentieth Century*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Trautmann, Thomas R. 1997. *Aryans and British India*. Berkeley: The University of California Press.
- Trotter, Lionel James. 1905. *Rulers of India: Warren Hastings and the founding of the British administration*. Oxford: Clarendon Press.
- Tudor, Henry. 1972. *Political Myth*. London: Macmillan.
- Wilcock, A. A. 1974. "The English Strabo", the Geographical Publications of John Pinkerton. *Transactions of the Institute of British Geographers* 61: 35–55.
- Wingo, Ajume H. 2003. *Veil Politics in Liberal Democratic States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Xenofón. 1972. *Vzpomínky na Sókrata*. Praha: Svoboda.